

10. Polechoński, K. Żywot człowieka uzbrojonego: Biografia, twórczość i legenda literacka Sergiusza Piaseckiego / K. Polechoński — Warszawa, Wrocław: PWN, 200. — 236 s.

Ніна Раішэтникова (Мінск)

ЧАЛАВЕК У ЭСТЭТЫЧНАЙ СІСТЭМЕ КАРЭЛА КЛАСТЭРМАНА

Творчасць выдатнага чэшскага пісьменніка Карэла Кластэрмана (1848–1923) уваходзіць у залаты фонд чэшскай літаратуры. К. Кластэрман — паэт Шумава, цудоўнага кутка на паўднёвым захадзе Чэхіі.

Пісьменнік нарадзіўся і правёў маленства ў нямецка-чэшскім асяроддзі і свае першыя крокі ў літаратуры распачаў з публіцыстыкі, аднак шырокую вядомасць набыў як аўтар раманаў і мемуараў, а малыя формы (аповяданні, лірычныя замалёўкі, нарысы) далі яму неабходны вопыт і майстэрства. У якіх бы жанрах прозы не працаваў К. Кластэрман, уражвае яго складаная і шматмерная эстэтычная сістэма. Звярнуўшыся да аповядання «Нешта», мы маем на мэце паказаць глыбіню і значнасць творчага почырку пісьменніка.

Для гэтага, як і для іншых твораў К. Кластэрмана, характэрны шматслойны зачын, без асэнсавання якога немагчыма ўвайсці «ў пісьменніцкі свет твора». Ва ўступе да падзей аповед мяжуецца з пейзажнай замалёўкай і гістарычным нарысам. А інакш як «дарагі чытач» зразумее тое месца, дзе адбываюцца падзеі ў творы. Гэтая мясцовасць пазбаўлена экзотыкі, але надзвычай арганічная для людзей, якія не столькі жывуць на гэтай зямлі, колькі змагаюцца з абставінамі побыту.

Такім чынам, аповед К. Кластэрмана ў шэрагу твораў малой формы дае магчымасць чытачу ўбачыць падзеі і канфлікты, на першы погляд, нязначныя, аднак менавіта яны дазваляюць надзвычай поўна асэнсаваць жыццё герояў такога дарагога для аўтара кутка Чэхіі. Адсюль і своеасаблівасць стылю мастака слова, які можа здзіўляць, але не прызнаць вялікі «талент» К. Кластэрмана немагчыма. Яго пісьмо настолькі індывідуальнае і непаўторнае, што адразу пазнаецца чытачом.

Вось партрэт галоўнага героя аповядання «Нешта» Аўгусціна, дзе адлюстроўваецца і характар, і нацыянальная адметнасць «тыповага шумаўскага немца». Усё гэта адчуваецца ў кожным радку, у кожнай рысе, апісанай аўтарам надзвычай уважліва і цярпліва. Галоўны герой аповядання «Нешта» меў *«без малага сорак гадоў, што цяжка вызначыць, калі ў чалавека грузная постаць. Хадзіў ён на кароткіх нагах, але пры гэтым меў велізарныя ступні; вялікая крупная галава сядзела на кароткай шыі з моцным недаразвітымі шчытападобнымі залісамі, што не мелі вельмі хваравай формы і называліся валяк, лоб у яго быў нізкі, твар моцна пачырванелы, упрыгожаны вялікімі рыжаватымі вусамі з бакенбардамі, малую бараду, заўсёды дрэнна паголеную і пабітую на плямы бліскучым цвёрдым шчаціннем, шырокія вусны, цяпер гэтыя вусны расцягнутыя ў грывасе, малы нос, падобны на барвовую бульбападобную бародаўку з дзвюма, звернутымі да нябёсаў, дзіркамі, з якіх вырасталі цэлыя кусты кучаравых валасоў, але ён атрымаў, як узнагароду, бровы, якімі яго*

ўпрыгожвала прырода, яны былі падобныя на пару цыліндрычных, зачыраваных выпукласцяў, скура на іх увесь час трэскалася, нібы раздражнёная вострымі кіцямі рыжавата-русай шавялюры, што падала на лоб, высоўваючы з-пад страціўшага форму незвычайна бруднага капелюша, які ён ніколі не здымаў, ані на вуліцы, ані дома, ані ўначы, калі спаў у сваім ложку» [1, с. 116]. Ёсць у гэтай партрэтнай характарыстыцы, якая перапоўнена, на першы погляд, нязначнымі дэталямі, нешта хваляючае і трывожнае. Аўтар свядома пазбягае гераізацыі, ацэньвае жыццё Аўгусціна ў гэты мясцовасці настолькі складанае, што надзвычай моцны духам чалавек здольны вытрымаць гэтакія выпрабаванні лёсам. Не менш характэрным з'яўляецца ў творы і апісанне сям'і Аўгусціна, яго дзяцей: «Шчаслівы быў Аўгусцін, калі з гонарам глядзеў на сваіх нашчадкаў. Старэйшая з іх трынаццацігадовая дачка, якая звалася гучным і паэтычным імем Адэла, пасля яе дзесяцігадовы Філіп, хлопец здаровы, што дуб, падобны на бацьку і такі ж брудны, што нават у нядзелю, пасля — Божы мой! — СЭПЛ, сямігадовы бедны хлопец, карлік, які не валодаў нагамі, што было выклікана запаленнем суставаў, якое знікла на першым годзе жыцця дзіцяці без усялякай лекарскай дапамогі, толькі бясконцым прыкладваннем гарачых бліноў з вотрубой і лістоў хрэну, акрамя адвару дзевясілу, што з пакланення ў пакаленне у сям'і Аўгусціна пілі, і што па словах гэтага славутага мужчыны, і ў гэтым выпадку выключна сябе праявіла, і без іх Сэпл не вытрымаў бы.

Дзіця назаўсёды засталася б скалечаным, але ёсць у гэтым воля Бога, у няшчасці праявіўся надзвычайны талент дзіцяці, якое само па сабе без усялякай дапамогі, навучылася лічыць, паказваючы пальцам на мух, што поўзалі на чорнай брусчатай столі, бясконца паўтарала: «Адзін, два, тры, восем, дваццаць шэсць, сто, тысяча!» — «Хто б сказаў, што гэта дзіця само па сабе навучыцца лічыць! — дзівіўся бацька, — я ніколі да смерці не здолеў бы зрабіць такое. Цяпер зразумела, што стварыў нас Бог.

Чацвёртае і апошняе дзіця, на гэты раз дзяўчынка, нарадзілася ў дзень, калі нябожчыца, яе маці, на сёмым яе месяцы цяжарнасці, вырашыла, што патрэбна нараджаць, пра што і сказала Аўгусціну, але ў гэтым выпадку ёй не нашчасціла, яна памерла падчас родаў, але знайшлася суседка, якая дзіця выратавала і два гады ў сябе трымала, за што нічога не атрымала, акрамя паліва з яго запасаў: паленні, палкі, галлё і ігліцу і звыш таго малако ад адной казы, за тое, што другую і тры каровы акуратна тры разы на дзень даіла і ўсё гэтыя ўменні перадала Адэлі, ды так гэтую здольную дзяўчынку навучыла розным гаспадарчым справам, што тая, калі толькі мела адзінаццаць гадоў, магла запаліць у печы, зварыць бульбу, капусту, кашу, спячы бліны, памыць посуд, бо ўсё, пакуль дачка не ўмела, вымушаны быў рабіць Аўгусцін» [1, с. 118–119].

Апісанне побыту герояў, іх партрэтныя характарыстыкі даюць магчымасць аўтару глыбока паказаць быццё асобы як працэс, псіхалогію чалавека, які выпрабоўваецца самотнасцю, псіхалагічным пераадоленнем гэтага стану.

Аўгусцін не губляе надзею істотна змяніць сваё жыццё і гэтая такая натуральная для чалавека мара выклікае ў яго знаёмых зайздасць. Герою

апавядання «Нешта» зайздросціць так шмат народу, што гэта выклікала б недавер чытача, каб не аўтарская даверлівая інтанацыя, дзе гумар і іронія нібыта дапаўняюць адно аднаго. Узаемаадносіны Францала, Марыяны і Аўгусціна маглі б, на першы погляд, выклікаць чытача ўсмешку, падзеі ў творы малююць трагічную развязку і зноў толькі на першы погляд, жыццё аказваецца нашмат больш складаным.

У чым жа сутнасць каштоўнаснай арыентацыі героя, што аўтар не дае магчымасці «дарагому чытачу» зразумець пазіцыю галоўнага героя?

У тэксце знаходзім наступнае: *«Улічваючы ўсе яго ўяўленні пра знешнасць, мы не будзем здзіўляцца, што яна вельмі спадабалася добраму Аўгусціну, яго ідэал жаночай прыгажосці быў звязаны з думкаю пра тое, як яе скарыстаць»* [1, с. 121]. Такім чынам аўтар паступова раскрывае, як каштоўнасныя арыентацыі адлюстроўваюцца на свеце эмоцый героя, як выпрабаванне каханнем высвятляе, наколькі чалавечным з'яўляецца чалавек.

Сусветная літаратура мае не шмат сюжэтаў на тэму кахання, і заўсёды людзі кахаюць, ненавідзяць, спаборнічаюць з роднымі, сябрамі, ворагамі.

Ці кахае Аўгусцін Марыяну? Пэўна, так, бо яе словы балюча паранілі, выбілі з каляіны, нават прымусілі пакінуць родныя месцы, з якім так шмат звязана.

На што спадзяваўся Аўгусцін? Адказ мы знаходзім у словах Марыяны: *«Не, не, — перапыніла яго Марыяна, — нават не думай, што я пайду ў такую разваленую хату! Яшчэ, хвала Богу, людзі мяне паважаюць, як бы яны маглі навяшчаць мяне далей, калі б даведаліся, што я атрымала... І потым, няхай хто-небудзь паглядзіць на гэта!»* [1, с. 127].

Як бачым, спадзяванні на сямейнае шчасце Аўгусціна не спраўдзіліся, а з гэтымі надзеямі герой звязваў надзею на дабрабыт. *«Няхай праваліцца гэтая катарга! Я цалкам зламаны! Ц мужчынская гэта работа жаць! Сэрп падыходзіць толькі жанчыне. Гэта ж жыццё! Ах, каб была тут Марыяна!... Але ж, хай будзе праклятая гэтая баба!»* [1, с. 131].

Каханне не мае канца. Гэта тыя карані, што забяспечваюць спрадвечнасць жыцця, веліч чалавека. Глыбокі боль і пакута вымусілі Аўгусціна рабіць тое, што не ў прыродзе чалавека. Герой Кластэрмана знішчае сваю гаспадарку, у якую ўклаў столькі сіл, надзей і спадзяванняў.

Уражваюць апошнія радкі твора: *«Развітаўшыся з Вінуком, Аўгусцін сказаў: «Я пераканаўся, што ў страхавых канторах сядзяць злодзеі! Але няма нікога горшага за жанчыну. Ва ўсіх маіх няшчасцях вінавата жанчына. толькі яна магла прымусіць столькі ёй набыць сасісак і каўбас. Ніколі ні на адну больш нават не пагляджу!»* [1, с. 135].

Ствараючы канцэпцыю жыцця і чалавека, Карэл Кластэрман імкнецца паказаць, наколькі складаны і поўны пакут шлях яго герояў, раскрывае ідылічныя карціны шчасця і дабрабыту.

Літаратура

1. Ад падання да рамана. Выбраныя творы чэшскай прозы XIX — першай паловы XX стагоддзя / склад, перакл. з чэшскай мовы, аўт. камент. Н. Б. Рашэтнікава. — Мінск: Вyd. цэнтр БДУ, 2010.